

NORMES INTERNACIONALS I METODOLOGIA TERMINOLÒGICA

per M. Teresa CABRÉ i CASTELLVÍ

Professora titular de Lexicografia catalana de la Universitat de Barcelona.
Ex-directora del Centre de Terminologia (TERMCAT)

---

1. INTRODUCCIÓ

La unificació de les eines de treball que permeten d'intercanviar els coneixements és un dels reptes de la societat actual. La informació, concebuda com un dels elements imprescindibles en el món d'avui, ha estat prolixament desenvolupada i emparada en tots els països que es consideren desenvolupats. Els governs han fomentat i subvencionat el desenrotllament de sistemes i instruments que afavoreixen l'adquisició de nous coneixements i l'augment de la quantitat d'informació. Els avenços conceptuals, científics i tecnològics de la societat dels nostres dies han contribuït a fer possible la transferència de les informacions entre organismes, societats i fins i tot països realment i físicament allunyats, i, a més, de realitzar-la de manera immediata. Fins fa relativament pocs anys era una fantasia de pensar que allò que es produïa en una part del món pogués ser immediatament seguit i vist des de la part contrària. La facilitat relativa de processar, guardar i combinar dades informatives no és pas una possibilitat gaire antiga.

La importància que es dóna actualment a la possessió d'informació, la necessitat cada cop més palesa d'emmagatzemar dades progressivament més complexes, la imperiosa voluntat de fer el coneixement cada vegada més universal —cosa que no pressuposa que es persegueixi l'objectiu de millorar el benestar de la societat en el seu conjunt— han desvetllat una necessitat nova: la de la normalització.

En aquesta comunicació es desenrotllarà la noció de normalització i es presentaran els elements, eines, organismes i productes més rellevants en aquest camp. Malgrat que el concepte que es manejarà coincideix amb el que s'empra de forma general entre els experts i especialistes de qualsevol

domini, la noció de normalització serà tractada com a un dels punts de la planificació lingüística i, concretament, serà situada dins del camp de la terminologia tècnica i científica. Altres activitats professionals més connectades amb la llengua general participaran més poc de la necessitat de ser normalitzades terminològicament.

Un dels objectius prioritaris d'aquesta intervenció és de remarcar l'indiscutible protagonisme dels especialistes i professionals de cada camp en la fixació de la pròpia terminologia i de responsabilitzar cada col·lectiu de les tasques que en matèria de llengua li són pròpies. Només així les decisions lingüístiques i terminològiques que es puguin prendre tindran un cert valor i se'ls podrà augurar alguna possibilitat de reeixir.

2. CONCEPTES BÀSICS DE NORMALITZACIÓ

El terme *normalització* és una paraula polisèmica. Parlem de normalització per referir-nos a «fer esdevenir normal» alguna cosa i, en aquest sentit, «normal» significa «usual». Parlem també de normalització per expressar que cal «fixar» alguna forma, que cal «estandarditzar-la», fer-la esdevenir «la» forma de referència.

Així construïm o trobem construïdes expressions com *Servei de Normalització Lingüística*, *Llei de Normalització*, *la normalització de la llengua en l'àmbit escolar*, etc., al costat d'altres expressions més precises com *producte normalitzat*, *Institut de Normalització* o *commissió de normalització*.

Cal doncs en primer lloc distingir aquests dos conceptes diferents i aclarir en quin sentit es pot emprar l'expressió *normalització de la terminologia*.

En una societat com la catalana, que té unes característiques lingüístiques històriques i sincròniques ben conegudes, normalitzar la terminologia pot significar o bé potenciar-ne l'ús o bé fixar-ne les formes. Així es manté l'ambigüitat conceptual del terme *normalització*.

En aquesta intervenció només prendren en consideració el significat de normalització com a «estandardització», i preferirem de conservar aquesta denominació, malgrat que sigui ambigua, seguint els passos dels organismes de més nova creació a l'Estat que la consideren més apropiada que *estandardització* pel fet —diu AENOR, Asociación Española de Normalización— que no connota aspectes de decisió arbitrària.

La noció de normalització que aquí usem és a bastament coneguda en els àmbits del comerç i de la indústria, els quals necessàriament s'han hagut de plantejar la necessitat d'adaptar-se a unes determinades pautes per poder ampliar els seus mercats i àmbits d'intercanvi. D'aquesta manera s'ha pogut arribar a unes mides estàndard de paper (foli, DINA-4, quartilla) o a unes determinades denominacions de color en el cas de les pintures o a unes

proporcions fixades en el terreny dels additius alimentaris, per donar-ne només una mostra.

L'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea ha posat encara més en relleu la necessitat que tenen les indústries d'acoblar-se als patrons estàndard dels altres països membres.

Els científics també s'han ocupat des de sempre de la normalització, tant dels conceptes com de les paraules, empesos a intercanviar constantment el resultat de les seves recerques. Les classificacions universals en zoologia o botànica, l'establiment de nomenclatures com fa la química o la sintaxi de la lògica o la matemàtica en són una mostra prou explícita.

Les codificacions lingüístiques són en certa mesura exemples de normalització. L'elaboració d'un diccionari amb valor normatiu, o d'una gramàtica o d'una ortografia, pressuposen l'elecció d'unes formes per damunt d'unes altres, la fixació d'unes possibilitats, la prioritització d'unes opcions. Les llengües que no han pogut tenir una història «normalitzada» han hagut de codificar necessàriament aquestes eleccions per deturar els processos de dialectalització que, en fragmentar-les, podien afavorir la seva desaparició global. La necessitat d'intercomunicar-se els parlants d'una llengua sovint implantada en un territori d'extensió notable i amb dificultats de comunicació constant, juntament amb la presència de posicions polítiques interessades i l'existència de modalitats «naturals», ha reclamat la codificació d'una varietat, anomenada estàndard, que fes possible els intercanvis comunicatius sense traumes, que afavorís la construcció d'una interllengua en la qual tots cedissin una part de les seves peculiaritats més específiques en funció de la col·lectivitat lingüística.

Aquest és, doncs, en línies generals el sentit de normalització que desenvoluparem en aquesta ponència. Per *normalització de la terminologia* entendrem la fixació d'unes formes i d'uns continguts, fixació decidida per consens entre els especialistes en la matèria.

Els col·lectius que decideixen voluntàriament de posar-se d'acord per fixar un determinat model de venda, o unes determinades condicions d'un servei, o unes formes, o uns preus, o unes paraules, o qualsevol altre producte, per consens, solen constituir un *comitè de normalització*. Aquests comitès han de representar els usuaris més importants relacionats amb la matèria que es discuteix. Vegem-ne un cas. Els llenguatges de programació són codificats per uns científics, desenvolupats en els centres de recerca, aplicats en els mateixos centres i comercialitzats per empreses informàtiques en forma de paquets de programes. Molts d'aquests programes poden instal·lar-se en ordinadors de marques comercials diferents. Són programes anomenats *compatibles*. En aquest camp, per normalitzar la compatibilitat ha calgut la presència dels experts i dels empresaris per decidir quines condicions ha de complir un producte de *software* per poder ser considerat compatible i ha calgut fins i tot decidir, amb un cert consens, les condicions de presentació del producte o les etiquetes que el denominen. Els plàstics, les

grues, els tipus de cargols, els olis i greixos, els ascensors, etc., tenen també les regles que els harmonitzen i les condicions que se'ls requereixen. Aquests acords, que han pres els membres representatius de sectors d'usuaris relacionats amb el tema, solen ser difosos a través de **NORMES** o **RECOMANACIONS**.

Normalment es considera que en tot comitè de normalització relacionat amb les formes de denominació, és a dir, amb els termes d'una àrea d'especialitat, tres són els àmbits professionals que han de constituir-lo: l'empresa, que fabrica i comercialitza els productes; la universitat i escoles especialitzades, que difonen la matèria relacionada amb el producte; i l'administració, que regula a través de fórmules jurídiques adequades les mesures legals sobre el producte.

3. ORGANISMES DE NORMALITZACIÓ

Les societats ben organitzades no constitueixen comitès de normalització de manera esporàdica i descontextualitzada, sinó que solen canalitzar la normalització, sobretot dels productes industrials, a través d'un organisme centralitzador i coordinador: els centres o associacions de normalització. Els països desenvolupats, que són els més industrialitzats, disposen almenys d'un organisme oficial de normalització, al qual s'ha conferit l'autoritat central de la redacció i difusió de les decisions, i ho fan a través de la publicació de **NORMES**. Els estats disposen d'un sol organisme oficial de normalització, perquè solen també disposar d'un sol canal polític de relació oficial amb l'exterior. Aquest és el cas d'**AENOR** (Asociación Española de Normalización), **AFNOR** (Association Française de Normalisation), **ON** (Österreichisches Normungsinstitut), **VNIKI** (Institut pansoviètic de recerca en informació especialitzada, classificació i codificació), **CCN** (Conseil Canadien de Normes), **DIN** (Deutsches Institut für Normung) etc.

Alguns estats, que, com el Canadà, estan integrats per més d'un país amb autogovern disposen de més d'un organisme de normalització, encara que quan estableixen relacions internacionals les canalitzin per una única via oficial. Al Quebec es disposa d'un organisme, el **BNQ** (Bureau de Normalisation du Québec), que adapta les normes del **CCN** i les redacta en francès. Seria un cas semblant al que voldríem per a la comunitat de Catalunya, que, alhora de produir normes vàlides per al seu territori administratiu redactades en català, adaptés les normes **UNE** d'**AENOR**, de cara a la informació dels empresaris i comerciants de Catalunya, utilitzant així aquests procés com a eina de normalització lingüística.

Actualment **AENOR** disposa d'una seu a Catalunya que se situa a l'**ICT** (Institut Català de Tecnologia), ubicats tots dos organismes al Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya. L'**ICT** representa **AENOR** i s'ocupa de difondre les normes **UNE**. En aquest moment no s'adapten les normes al català.

També algunes empreses d'un mateix ram poden constituir organismes de normalització i produir recomanacions vàlides per als qui les consensuen. Tenim el cas de l'ACG (Association Canadienne du Gaz) o l'Underwriter's Laboratory, tots dos organismes integrats a la CCN.

Finalment hi ha dos organismes internacionals que actuen de catalitzadors de les decisions de conjunt i integren representants de diferents organismes estatals: ISO (International Standardisation Association), integrat per setanta-un països membres i setze membres corresponents, que s'ocupa de la normalització de tots els dominis amb l'excepció de les àrees d'electrotècnia i electrònica, que són competència de la CEI (Comission Electrotechnique International).

L'ISO està instal·lat a Ginebra i és governat per un Consell format per un president i els representants de divuit comitès membres. Les decisions finals, després de la proposta presentada per qualsevol dels comitès internacionals o bé dels nacionals, les pren el Consell d'ISO. Els països membres d'ISO poden tenir una de dues diferents en un Comitè tècnic: participants o observadors. Per a cada comitè funciona un secretariat ubicat al país que l'exerceix. Aquest secretariat té la potestat d'establir subcomitès per estudiar aspectes precisos de cada tema. Les llengües oficials són l'anglès, el francès i el rus.

Segons dades de Frank (1981), ISO difon cada any més de deu mil documents de treball i té publicades unes quatre mil normes. Existeixen uns cent seixanta comitès tècnics distribuïts per matèries com metallúrgia, electricitat, mecànica, ferrocarrils, tèxtils i cuirs, indústria química, construcció, banca i assegurances, automòbil, etc.¹

4. NORMES, RECOMANACIONS I REGLAMENTS

El procés que té lloc fins a arribar a l'aprovació d'una norma sol ser bastant llarg. Normalment el comitè d'algun país, un grup de treball o un subcomitè, elaboren una proposta de treball i la passen al Consell d'ISO; si aquest l'aprova, la traspassa al Comitè d'ISO corresponent al tema. Aquest pot encarregar oficialment el treball a un subcomitè ja en funcionament o bé crear un grup de treball *ad hoc*. Un cop acordats els continguts de la norma, es redacta un avantprojecte que és distribuït directament als països membres perquè en facin la crítica. Amb els resultats s'elabora un projecte de norma internacional, acceptada pel secretariat central i distribuïda als països respectius perquè la votin. Cada comitè nacional emet un vot sobre el text. Cal un 75 % de vots perquè s'aprovi. Un cop aprovat, l'Administració central el publica en forma de NORMA INTERNACIONAL en una o en totes les

1. FRANK, P., *La normalisation des produits industriels*. París, PUF, 1981.

llengües oficials. Els comitès nacionals en poden fer versions a les seves llengües respectives.

Els documents actualment anomenats NORMES han estat denominats molt de temps RECOMANACIONS. La diferent designació no modifica ni un bri el concepte. Es tracta del mateix document, almenys en el cas dels organismes de normalització de què parlem. En altres àmbits, penso per exemple en els «avis de normalisation» de Quebec, hi pot haver diferència entre una norma i una recomanació: la primera és de compliment obligatori; la segona, facultativa durant un període de seguiment de la seva implantació.

Les normes aprovades pels organismes de normalització no tenen, malgrat el que pugui semblar, un caràcter obligatori. Així es pot comprovar a la seva definició oficial:

Norma: «*Spécification technique ou autre document accessible au public, établie avec la coopération et le consensus ou l'approbation générale de toutes les parties intéressées, fondée sur les résultats conjugués de la science, de la technologie et de l'expérience, visant à l'avantage optimal de la communauté dans son ensemble et approuvée par un organisme qualifié sur le plan national, régional ou international*» (ISO Guide 2 1976 (F)).

Els organismes de normalització, que no fan diferència entre una norma i una recomanació, sí que consideren important de distingir una norma d'un reglament.

Un reglament és un

«*document à caractère obligatoire qui contient des dispositions législatives, réglementaires ou administratives et qui a été adopté et publié par un organe légal détenteur des pouvoirs nécessaires à cet effet*» (ISO Guide 2 1976 (F)).

La noció de reglamentació és de naturalesa autoritària. L'organisme que l'aprova no cal que compti amb l'acord d'altres institucions. En canvi la normalització és producte d'un acord, d'un consens i els organismes que hi participen accepten lliurement el seu compliment i aplicació.

Una tipologia de les normes ha de preveure l'establiment de diversos criteris:

Des del punt de vista temàtic les normes poden ser de combustibles, construcció, agricultura, administració, etc.

Des del punt de vista administratiu hi ha normes totalment acceptades i normes experimentals.

Des del punt de vista funcional, que és el que més interessa a la terminologia, existeixen els tipus de norma següents:

— Normes de base: normes d'abast general sobre una àrea.

- Normes de terminologia: norma que estableix els termes d'una àrea i la definició de cada terme. Pot contenir il·lustracions. Moltes normes d'altres productes solen estar encapçalades per un apartat de terminologia que s'usarà a la norma.
- Normes d'assaig: normes sobre mètodes d'assaig.
- Normes de seguretat.
- Normes de servei.
- Normes d'enginyeria sobre materials i aparells.

5. NORMES DE TERMINOLOGIA

Una norma de terminologia consisteix en un inventari de termes acompanyats de les seves respectives definicions.

La teoria de la terminologia parteix del supòsit de base que un terme no és altra cosa que un dels representants d'un sistema ben estructurat que descriu una tècnica o un domini científic. Des d'aquesta perspectiva, les unitats terminològiques són conjunts formats per una denominació i un concepte. Tant el terme, com el concepte que representa adquireixen el seu valor pel fet de pertànyer al conjunt: un terme pertany a un conjunt terminològic; un concepte, a un sistema de conceptes. Es pot il·lustrar amb un exemple clar: el terme *pont* té el valor de «estructura metàl·lica o obra de fàbrica sobre la qual una via de comunicació pot salvar una depressió o un obstacle o creuar una altra via de comunicació a nivell inferior» només en l'àrea d'obres públiques; perquè si ens situem al domini tèxtil un *pont* serà «el travessar superior del teler mecànic»; i si parlem d'electricitat serà «el conjunt d'elements físics que formen un circuit tancat, alimentats elèctricament entre dos nusos diagonalment oposats i que tenen connectat un detector de corrent entre els altres dos».

Paral·lelament, el concepte *pont* a l'àrea tèxtil té valor per tal com es distingeix de les altres peces del teler; i en obres públiques pel fet que n'hi hagi d'altres com embassaments, autopistes, canals, carreteres, etc.

Si un terme és, com hem vist, la reunió d'un concepte i d'una denominació —que sovint s'anomena també terme—, la normalització terminològica completa haurà d'incloure tant l'acord sobre el significat, que es reflectirà en una definició, com sobre la forma que el representa, que es reflectirà en una denominació normalitzada. Tant en un cas com en l'altre, seran els veritables representants dels especialistes i dels usuaris que paritaran de l'acte de normalització.

6. LLENGUA, TERMINOLOGIA I NORMES

El tema de la normalització es troba íntimament lligat a la terminologia i a la llengua. Per fer palesa aquesta relació, considerarem els quatre casos següents:

Les normes sobre qualsevol producte es redacten en una llengua i empren uns termes específics que, pel simple fet de formar-ne part, ja es consideren «normalitzats».

Una gran majoria de les normes sobre productes industrials i serveis inclouen un apartat previ sobre la terminologia del camp. Hi ha normes dedicades íntegrament a la terminologia d'una àrea.

Hi ha algunes normes específiques per a la redacció de normes.

Hi ha normes precises sobre la teoria i la pràctica de la terminologia.

El primer bloc de normes és el punt més obvi de relació entre normalització i llengua, entre normalització i terminologia. Les normes són un dels molts testimonis de l'existència i vitalitat d'una llengua. Els termes que contenen, com ja hem dit, es consideren vàlidament fixats. Són els especialistes que integren un comitè que han decidit de vehicular unes decisions a través d'uns termes i d'una llengua. ISO edita la versió original de les normes en les llengües oficials i són els comitès anomenats «nacionals» els que en fan la versió a les seves respectives llengües.

La gran majoria de comitès tècnics s'ocupen, abans de redactar una norma sobre un producte, de posar-se d'acord sobre els conceptes de la matèria que abordaran i sobre les denominacions que faran servir per a referir-se en aquests conceptes. Aquesta qüestió prèvia es reflecteix en una norma independent o bé en un apartat previ que recull el glossari de denominacions considerades normalitzades i acompanyades d'una definició, que representa el concepte consensuat. Així poden tenir per cas normes UNE sobre la terminologia dels greixos, dels plàstics, de les rodes hidràuliques, dels materials de construcció, etc., en les quals queda fixada explícitament, i no sols pels termes que s'usen en parlar de les matèries, la terminologia del sector. D'aquest bloc també en formaria part de recomanació ISO/R 1087 sobre el «Vocabulari de la Terminologia».

El tercer grup el constitueixen les normes textuais, lingüístiques i tipogràfiques que fan servir els comitès de normalització de qualsevol àrea per a redactar les altres normes. En aquest bloc tenim la norma UNE 000 en la qual es reglamenta la manera d'entrar les paraules en cas que es redacti una norma de terminologia, o la forma de les entrades, o el lloc del títol de la norma, o la manera de fer les definicions, o l'ús que s'ha de fer dels signes de puntuació, etc.

Finalment, les normes que formen part del quart grup són normes de metodologia i de teoria terminològiques que faciliten a l'especialista de treballar la diferent temàtica de manera homogènia. Amb aquesta finalitat des de l'any 1951 funciona definitivament un Comitè tècnic de normalització, l'ISO/TC 37, «Terminology (Principles and Coordination)», que s'ocupa d'aquest aspecte i que té la responsabilitat següent:

«rechercher et préconiser les méthodes d'établissement et de coordination des terminologies normalisées nationales et internationales».

Actualment la secretaria del Comitè 37 és a Viena, a la seu de l'Institut austríac de normalització, i consta de 14 membres i 34 observadors; 38 organismes internacionals que treballen en terminologia hi mantenen contacte oficial.

7. NORMES I METODOLOGIA TERMINOLÒGICA

Com acabem de veure, ISO disposa d'un comitè específicament dedicat a la teoria i a la metodologia terminològiques, que s'ocupa, no d'elaborar vocabularis, sinó de fixar principis i orientacions per als qui n'elaboren o bé per als especialistes que redacten normes d'altres matèries. El respecte d'aquestes qüestions permet que els treballs siguin més homogenis i que parteixin de supòsits semblants. Altrament no serien comparables.

Això, però, no ens ha de fer creure que les normes sobre terminologia són totes gaire precises. Ho són més les que donen pautes de presentació:

ISO/R 630-1967

ALPHABETICAL LIST
Symbols for languages

Af	Afrikaans
Ar	Arabic
Bg	Bulgarian
C	Chinese
Ch	Chinese
Cs	Czech
D	German

LISTE ALPHABÉTIQUE
Indicatifs littéraires de langue

Afrikaans
Arabe
Bulgare
Chinois
Chinois
Txèque
Allemand, etc.

ISO/R 1149-1969 (F)

«Ordre des langues. Dans les vocabulaires contenant beaucoup de langues, celles-ci seront présentées dans l'ordre alphabétique de leurs indica-

tifs littéraires. Toutefois, il peut être utile de disposer les langues selon les règles suivantes:

Les langues de définition précèdent les langues additionnelles.

Dans chacune de ces deux catégories, les langues son groupées en familles: langues germaniques, romanes, slaves, etc.

Dans chaque famille, les langues se suivent dans l'ordre alphabétique de leurs indicatifs littéraires.»

N'hi ha d'altres, però, que contenen instruccions molt més vagues:

ISO/R 1149

«Fiches d'illustration. Chaque fiche d'illustration comporte une ou plusieurs illustrations.

En règle générale, ces illustrations seront des dessins.

L'indication des sources pourra être mentionnée à côté ou au dessous des illustrations.»

ISO/R 704

«Quand on construit ou quand on emploie un terme, on ne doit pas oublier que la recherche d'une plus exactitude fait très souvent qu'on a moins de facilité à s'exprimer et qu'on est moins aisément compris. C'est pourquoi il ne faut pas chercher à être plus exacte que ne l'exige la situation.»

Fins fa poc el TC 37 ha treballat en quatre camps i ha preparat set textos d'interès per al treball terminològic:

Camp 1. Vocabulari de la terminologia.

ISO/R 1087-1969 «Vocabulary of terminology».

Camp 2. Mètodes de treball.

ISO/R 919-1969 «Guide for the preparation of classified vocabularies».

Camp 3. Principis de denominació.²

ISO/R 704-1968 «Naming principles».

ISO/R 860 «International unification of concepts and terms».

2. Actualment convertida en la norma ISO 704 (1987) amb el títol de «Principes et méthodes de la Terminologie».

- Camp 4. Qüestions sobre la presentació dels treballs terminològics.
ISO/R 1149-1969 «Layout of multilingual classified vocabularies».
ISO/R 639-1967 «Symbols for languages, countries and authorities».
ISO 1951-1973 «Lexicographical symbols particularly for use in classified defining vocabularies».

Actualment el Comitè 37 està organitzat en un sol grup de treball i aquest actua en tres subcomitès.

- Subcomitè 1. «Principis de la terminologia».
- Subcomitè 2. Presentació de vocabularis.
- Subcomitè 3. La informàtica com a eina de suport de la terminologia.

Com es pot veure, els temes que preocupen actualment els qui es dediquen al treball terminològic continuen sent els mateixos de sempre: els principis teòrics de què es parteix, la unificació de la metodologia de treball i la manera de presentar els treballs realitzats. Se n'hi ha afegit, però, un de nou: els suports informàtics del treball terminològic.

La societat actual utilitza per als treballs eines informàtiques cada cop més sofisticades. El treball terminològic no s'escapa pas d'aquesta tendència i, així, emmagatzema la informació en bancs de dades cada cop més complexos tecnològicament, però més senzills per a l'usuari; disposa de grans bases de documents d'on extreu informació sobre els termes i els temes de treball; traspasa la informació a d'altres llocs i des d'altres llocs per sistemes telemàtics, etc.

El treball en terminologia arreu del món, que no és pas recent, es troba actualment en una situació una mica caòtica pel fet que cada grup o organisme ha treballat pel seu compte, sense haver fixat prèviament ni els formats de treball, ni els registres que es considerarien obligatoris, ni els criteris que garantirien la qualitat de la informació emmagatzemada, ni els elements bàsics de transferència de les dades. Aquesta situació, difícil de remuntar per causes molt diverses, vol ser reorientada a posteriori pel comitè de terminologia d'ISO.

Amb aquesta finalitat el subcomitè 3 ha elaborat el projecte de norma ISO 6156 «Format for terminological/lexicographical data interchange on magnetic tape (MATER)», que especifica les condicions que ha de complir un format generalitzat (disposició de les dades, la definició i els registres).

El comitè de documentació corresponent d'ISO, ISO/TC 46, ha publicat una norma sobre l'intercanvi de dades documentals, la norma ISO 2709.

La normalització terminològica, considerada com una eina cada cop més imprescindible per a la transferència del coneixement, és una de les claus essencials d'una nova matèria: l'*Enginyeria del coneixement* (Knowledge engineering), que reuneix disciplines i aspectes alhora tan connectats i tan

dispersos com la lexicografia, la traducció, la intel·ligència artificial, la documentació automatitzada, els LSP (Languages for special purposes) i la terminologia.

El primer col·loqui sobre aquest tema es va celebrar a Trier el novembre de 1987 organitzat per Infoterm.³

8. TERMINOLOGIA I NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

La terminologia especialitzada és un component important de la llengua. Constitueix un dels registres imprescindibles de les llengües de cultura. Sense una terminologia adequada difícilment una llengua pot desenvolupar-se plenament en una societat desenrotllada i, menys encara, tecnificada. Sense terminologia és gairebé impossible de fer ciència i d'expressar el pensament abstracte.

Tota llengua de cultura pròpia d'una societat moderna, per tant, ha de preocupar-se d'aquesta qüestió.

Els creadors de conceptes o de tècniques fixen, juntament amb el que creen, la seva denominació. La irregular distribució de la creació en ciència o tecnologia provoca que en el terreny terminològic hi hagi unes llengües dominants clares, i que les altres rebin, de vegades sense gaire reflexió, una gran quantitat de paraules procedents d'altres llengües.

Un dels trets interessants desvetllats a l'anomenada civilització industrial, i plenament potenciat a l'actual, és l'interès polític de la llengua; polític des del punt de vista institucional: els governs es preocupen de la llengua. Aquest interès ha provocat el desenrotllament i l'aplicació de polítiques lingüístiques a través de formes jurídiques diverses: les lleis de normalització o de protecció lingüística. Aquestes lleis solen incloure el tema de la terminologia.

La normalització dels termes esdevé així un doble terreny d'actuació: els especialistes han de «normalitzar» (fixar) la terminologia tècnica i científica, i els organismes político-administratius han de «normalitzar» l'ús dels termes «normalitzats». No es tracta ni de molt d'un joc de paraules. Hi ha més d'una acció, i més d'una competència, i més d'un responsable, per al mateix protagonista: la terminologia.

Els especialistes, a través de comitès de normalització integrats —com s'ha dit— per elements representatius de totes les àrees implicades, han de proposar els termes que aquests considerin més adequats i eficaços. Els organismes administratius haurien d'afavorir i protegir aquestes decisions i optimitzar-ne la difusió i l'ús.

En el cas, però, de llengües en situació minorada en un territori, cal

3. CZAP, H. i GALINSKI, Ch., *Terminology and Knowledge engineering*. Frankfurt, INDEKS Verlag, 1987.

que els especialistes disposin de pautes de treball per orientar de manera homogènia les decisions. No són ells els responsables de les decisions lingüístiques generals i, per tant, necessiten conèixer les línies bàsiques que les institucions pensen aplicar a la llengua, necessiten conèixer de manera explícita les directrius bàsiques de la política lingüística del seu país. Aquesta política a més a més, perquè sigui eficaç, ha d'haver estat consensuada prèviament i nítidament difosa.

Aquest és el sentit de documents com l'«Énoncé d'une politique relative a l'emprunt de formes linguistiques étrangères» de 1977 o l'«Énoncé d'une politique linguistique relative aux québécoisismes» de 1985, tots dos elaborats per a la terminologia francesa al Quebec, o el document encara no difós elaborat pel Consell Supervisor del Termcat titulat «Manlleus i calcs lingüístics en terminologia catalana». En aquest context sí que es distingeix una norma d'una recomanació. El document és un conjunt de recomanacions sobre l'adaptació de manlleus moderns que forneixen elements d'anàlisi per decidir-se sobre la denominació d'un nou concepte a través d'un terme forà; la seva aplicació no pot ser matemàtica. Demanar-li que ho fos significaria desconèixer una de les característiques més elementals de les llengües naturals i del seu sentit social.

És curiós, però lògic, de destacar que la terminologia, entesa com a eina de normalització de la llengua, s'ha desenvolupat en major grau en aquells països que senten la llengua amenaçada, ja sigui dins del propi estat o bé per l'afluència de manlleus. Aquest és el cas del francès al Quebec respecte de l'anglès també oficial al Canadà; aquest és també el cas del francès de França respecte de l'anglès dels EUA en el terreny sobretot de la tecnologia. Si es fa l'opció de protegir una llengua i aquesta és la llengua pròpia d'una societat moderna, la terminologia en constitueix un apartat fonamental.

9. BALANÇ DE LA SITUACIÓ

A final de 1985, amb motiu de les II Jornades d'Estudi de la llengua normativa organitzades pel Departament de llengua catalana de la Universitat de Barcelona, es va fer un primer balanç de la situació terminològica catalana. En aquest balanç s'inclouia en primer lloc un repàs de la situació aleshores actual en tres terrenys: la legislació, les activitats terminològiques de l'Administració i els treballs de terminologia elaborats fins aleshores pels especialistes. S'acabava de crear el mes de maig l'organisme que s'havia —i s'ha— d'encarregar de la coordinació de la terminologia catalana, el Termcat, creació importantíssima en el context català per tal com era fruit de la col·laboració entre la màxima autoritat lingüística, l'Institut d'Estudis Catalans, i el govern de la Generalitat de Catalunya. Us remeto a la lec-

tura completa d'aquell recull de punts ⁴ en què s'exposa com en matèria de terminologia catalana no es partia de zero, sinó de força amunt, gràcies a la voluntat i a la feina de professionals i d'organismes que generosament havien treballat per la normalització del llenguatge tècnic i científic.

Finalment la ponència feia un inventari de tot allò que mancava per tirar endavant el treball de manera coherent i sistemàtica:

Unes línies concretes i explícites de política lingüística en matèria terminològica, que incloguessin des dels objectius del Centre fins a l'abast que se li volia donar, sense descuidar el paper que havia de jugar en terminologia el món universitari i el de l'empresa.

Uns criteris lingüístics proposats per l'Institut d'Estudis Catalans o pel Consell Supervisor que servissin per a orientar els especialistes i que regulessin els manlleus del català.

Finalment, uns plans prioritaris de treball elaborats conjuntament amb la Direcció General de Política Lingüística i establerts d'acord amb els àmbits d'intervenció més immediats de la Direcció General.

A les portes de 1988 no podem pas dir que la situació no hagi fet cap canvi:

1. L'organització del treball terminològic està fixada. Aquesta organització inclou tant el procés que segueix una recerca fins a la seva aprovació, com la metodologia de treball.

2. Està establert el sistema de normalització formal dels termes a través del Consell Supervisor, amb la participació de l'Institut d'Estudis Catalans.

3. El banc de dades terminològiques està totalment dissenyat i amb un bon feix d'informació emmagatzemada. Cal continuar alimentant-lo i que els especialistes en verifiquin les dades.

4. S'han format uns cent especialistes com a terminòlegs i s'han oficialitzat aquests estudis a través de la Universitat.

A la normalització terminològica en el seu doble sentit li falta encara, però, molt camí per recórrer fins arribar, d'una banda, a la seva implantació efectiva en els medis professionals i, de l'altra, a trobar un model racional de col·laboració en el treball entre les institucions i els veritables protagonistes dels termes.

4. *Actes de les Segones Jornades d'estudi de la llengua normativa*, Barcelona: Abadía de Montserrat, 1987.